

Сверба Ю. І. Доступ до правосуддя як елемент верховенства права

Стаття присвячена аналізу елементів верховенства права, зокрема, доступу до правосуддя. Розглянуто широкий і вузький підходи до розуміння верховенства права. Проаналізовано закріплення категорії «доступу до правосуддя» в національному законодавстві України та в практиці Європейського суду з прав людини. Розкрито відмінність «доступу до правосуддя» від «доступності правосуддя». Досліджено тлумачення верховенства права в рішеннях Конституційного Суду України.

Ключові слова: верховенство права, доступ до правосуддя, елементи верховенства права, правова держава.

Sverba Y. I. Access to justice as an element of the rule of law

The article is dedicated to the analysis of the rule of law elements, because, despite considerable attention to the legal category of the rule of law in both national and foreign doctrine, the issue of its constituent elements, in particular – access to justice, remains a controversial issue.

A broad and narrow approach to understanding the meaning of the rule of law in the procedural codes of Ukraine is considered. It's also analyzed the consolidation of the category of «access to justice» in the national legislation of Ukraine.

A separate part of the article is devoted to the study of the practice of the European Court of Human Rights, in particular the judgements on the affairs of «Christov v. Ukraine» and «Volokh v. Ukraine».

The distinction between «access to justice» and «justice accessibility» is revealed, where the last should be interpreted as a quality which indicates a sufficient degree of transparency, openness, transparency of the court, the effectiveness of its work, which ensures and guarantees the protection and restoration of violated rights within a reasonable time. etc.

The interpretation of the rule of law in judgements of the Constitutional Court of Ukraine is explored.

On the basis of the study, access to justice, as an element of the rule of law in its broadest sense, is the ability of a person to prevent the violation of his or her rights and to have effective remedies when such rights are violated. However, the existence of institutions designed to protect violated rights does not yet indicate the practical implementation of the rule of law, as often the conditions for access to justice can be bureaucratic and contain a material criterion (court fees, costs for obtaining legal aid, etc.).

Key words: the rule of law, access to justice, the elements of the rule of law, legal state.

DOI: 10.33.66.3/2524-017X-2019-10-236-240

УДК 340

*Володимир Антонович Січевлюк,
докторант відділу теорії держави і права Інституту держави
і права ім. В. М. Корецького НАН України*

**ЗНАЧЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЗДОБУТКІВ
ГАЛУЗЕВИХ ДОКТРИН ДЛЯ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА
(НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ)**

Постановка проблеми. Навіть просте емпіричне спостереження свідчить про істотні відмінності між правосуб'єктністю, наприклад, фізичної особи, об'єднання осіб, адміністративно-територіальної одиниці та держави. Однак цілеспрямованих досліджень різних рівнів складності цього правового явища у загальній теорії права майже не здійснено. При цьому моніторинг результатів спеціалізованих пошуків, здійснених на рівні галузевих доктрин, засвідчує те, що господарсько-правовою, адміністративно-правовою та іншими галузевими науками накопичено істотні здобутки у пізнанні різноманітних виявів правової суб'єктності. Зокрема, сформовано значний масив галузевих знань, який стосується феномену так званої «складної правової суб'єктності». Теоретичні узагальнення, сформульовані юридичною наукою галузевого рівня, є цінними для того, щоб на їх основі розгорнути системне дослідження проблеми складної правосуб'єктності засобами загальної теорії права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ю. Юркевич зауважує, що договірні об'єднання фізичних та/або юридичних осіб володіють правосуб'єктністю, обсяг якої визначається за згодою їх учасників у договорі, спрямованому на утворення об'єднання [1, с. 4, 10], однак до аналізу особливостей правосуб'єктності договірних об'єднань осіб дослідник не звертається.

В. Щербина вказує на існування особливої (складної) правосуб'єктності у об'єднань підприємств [2, с. 164-165]. З ним солідарна В. Резнікова [3, с. 47].

Р. Джабраїлов вважає, що не можна ототожнювати правовий статус міста з правовим статусом пов'язаних із ним суб'єктів, таких, як територіальна громада та органи місцевого самоврядування. Вчений звертає увагу на характерну деталь: органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження і від імені міста як публічного утворення, і від власного імені [4, с. 10].

Досліджуючи міжнародну правосуб'єктність держави, О. Тарасов категорично заперечує проти регресивного пониження масштабу цієї особливої суверенної правової особи до рівня юридичної особи, як це пропонується у більшості досліджень [5, с. 354].

Мета статті. Мета статті – за наслідками моніторингу теоретичних здобутків галузевих доктрин конкретизувати загальнотеоретичну категорію «правова суб'єктність» шляхом формулювання низки понять, що дозволять зрозуміти правосуб'єктність як ієрархічну систему, утворену різними за рівнем складності формами.

Основні результати дослідження. Загальна теорія права є свого роду «наукою юридичних наук», яка зобов'язана здійснювати постійний моніторинг здобутків галузевих доктрин для того, щоб збагачувати їх диференційовану конкретику розумінням найбільш фундаментальних закономірностей та зв'язків, а також забезпечувати існування сукупності накопичених знань про право у вигляді цілісної та внутрішньо узгодженої системи. За такої ситуації теоретичні здобутки галузевих доктрин для теорії права постають у якості вихідного ілюстративного матеріалу, розрізнені частини якого потребують системного пізнання із вищою мірою абстрагування. Звертаючись до теорії права, галузеві доктрини активно пропонують їй своє теоретичне надбання, причому кожна – власне, що загалом може сприяти уособленню загальної теорії права від реалій прикладного законодавства та практики його застосування та, по-друге – впливають на змістовне наповнення і логічну обґрунтованість кінцевих загальнотеоретичних узагальнень. Юридична наука галузевого рівня чинить свій постійний та серйозний вплив на загальну теорію права, чому є багато прикладів в історії юриспруденції та у її сучасності. Так, теоретична модель права як сукупності наказів, що свого часу була запропонована Д. Остіном, найбільше кореспондується із галузями публічного, зокрема, кримінального права, та не пояснює правові явища, що відбуваються у сфері дії приватного права. З іншого боку – у сучасній теорії права у тому її розділі, який стосується правосуб'єктності, на нашу думку, домінують приватно-правові концепти, запозичені із цивілістичної доктрини, для якої основним суб'єктом права була та залишається фізична особа.

Дійсно, практика правового життя щоденно надає нам свідчення того факту, що базовим суб'єктом права була та дотепер залишається особа (однак, на нашу думку, не тільки фізична, але й юридична). Модель правосуб'єктності особи є цілісною (тобто вона постає як єдине ціле, її елементи гармонійно доповнюють один одного у загальному функціональному зв'язку), завершеною (це означає, що потенціал такої правосуб'єктності загалом, а також потенціал кожного із її складових елементів сформований та може бути реалізованим максимальною мірою) та персоналізованою (правосуб'єктність закріплюється за особами як за персонами – індивідуальними вольовими суб'єктами, що за своїм розсудом у межах чинного правопорядку володіють, користуються та в певній мірі розпоряджаються нею як ресурсом).

Не зважаючи на загальну тотожність правосуб'єктності, що властива особам, по рівню складності вона є дещо різною у фізичних осіб та у осіб юридичних. А саме – правосуб'єктність юридичної особи відрізняється від правосуб'єктності особи фізичної насамперед форматом функціонування дієздатності, яка для таких суб'єктів є інтегральним результатом злагодженої роботи елементів її внутрішньої структурно-функціональної системи. Належить відзначити і те, що юридична особа не має можливості здобути адекватну міру правосуб'єктності (у сенсі дієздатності) без того, щоб її внутрішні структурно-функціональні підсистеми не «ожили» шляхом їх наповнення необхідною кількістю інкорпорованих індивідів – фізичних осіб, наділених по встановленій процедурі необхідними для роботи статусами. Фізична ж особа, на відміну від юридичної особи, не має внутрішнього правосуб'єктного простору, оскільки ядро властивої такій особі дієздатності (воля та раціональне мислення) формується та реалізується у сфері її психічної діяльності як людини.

Таким чином, «штучна» правосуб'єктність юридичної особи має, на нашу думку, вищий рівень складності порівняно із «природною» правосуб'єктністю фізичної особи. Для останньої залучення правосуб'єктності інших осіб є зовнішнім, тимчасовим та вимушеним актом, зокрема, у початковий

період життя чи в ситуації обмеження або втрати фізичною особою власної дієздатності внаслідок психічної хвороби. І навпаки – для юридичних осіб використання правосуб'єктного потенціалу інших фізичних осіб (та, в певних ситуаціях, також і юридичних осіб) постає буденною практикою.

Як було вже відзначено вище, не зважаючи на деякі особливості, усім видам особової правосуб'єктності властива загальна якісна тотожність. На нашу думку, усіх осіб, як суб'єктів права, єднає між собою саме міра реального забезпечення їх персональної самобутності як цілісного правового «я», що тяжіє до максимального значення. Кожна особа репрезентує нам приклад такого роду правової суб'єктності, який умовно можна назвати «простою правосуб'єктністю», а її видами, відповідно, є правосуб'єктність фізичної особи та правосуб'єктність юридичної особи.

Належить відзначити те, що особова правосуб'єктність є базовою та, одночасно з цим, відносно автономною одиницею багатьох складніших правосуб'єктних систем. Зокрема, більш складні формати правосуб'єктності є атрибутом тих утворень, які виникають переважно у вигляді різноманітних об'єднань осіб, передбачених об'єктивним правом. Безвідносно до конкретних особливостей їх правового статусу, такі правосуб'єктні утворення (їх у галузевих дослідженнях іменують по-різному – «колективними утвореннями», «групами осіб», «квазісуб'єктами», «суб'єктоподібними утвореннями» тощо) існують у вигляді певної ієрархічної системи, елементи котрої зазвичай знаходяться під впливом активного правосуб'єктного центру. Учасники таких об'єднань, загалом зберігаючи за собою фундаментальний статус особи, позбавляються певної частини своєї правосуб'єктної самобутності, делегуючи, координуючи чи підпорядковуючи більший або менший обсяг власної правоздатності, деліктоздатності та дієздатності відповідній центральній ланці. Проте зменшення обсягу власної правосуб'єктності учасників компенсується благами, що отримуються останніми внаслідок більш ефективного використання частини правосуб'єктного потенціалу, вилученого від них, центром того об'єднання, учасниками якого вони стали.

На наш погляд, об'єднання осіб є одним із прикладів «утворень зі складною правосуб'єктністю». Їх характерною рисою є те, що у об'єднання та його учасника виникає особливий комплекс зустрічних прав та обов'язків, у якому інтереси об'єднання як цілого домінують над окремими інтересами його учасників. Особи, які створили об'єднання чи вступили до нього, образно кажучи, постійно знаходяться у внутрішньому «правосуб'єктному ефірі» такого об'єднання та перебувають під його визначальним впливом, залишаючись при цьому автономними та вольовими суб'єктами права. Саме це відрізняє відносини такого роду від, наприклад, взаємозв'язку підприємницьких товариств із їх учасниками (у яких перевага віддана інтересам останніх).

Вказаний вид складної правосуб'єктності з необхідністю передбачає своїм «ресурсним джерелом» сукупність окремих правосуб'єктностей осіб, залучених до відповідного об'єднання, і звернення об'єднання до цього джерела, як уже зазначалося раніше, неминуче спричинює більше чи менше позбавлення кожного із учасників частини належного йому правосуб'єктного потенціалу. Тобто потужність правосуб'єктності центральної ланки об'єднання осіб, як уявляється, є обернено пропорційною потужності кожної окремої особової правосуб'єктності його учасника. З іншого боку, логічним наслідком диспропорції, що виникає, постає посилення пасивної деліктоздатності того суб'єкта права, який виконує функції організаційного центру об'єднання осіб. Для нього закон достатньо часто встановлює додаткову можливість у тій чи іншій формі відповідати за зобов'язаннями підпорядкованих учасників (наприклад, у ч. 4 ст. 123 ГК України передбачено, що об'єднання підприємств не відповідає за зобов'язаннями його учасників, а підприємства-учасники не відповідають за зобов'язаннями об'єднання, якщо інше не передбачено установчим договором або статутом об'єднання [6]).

Об'єднання осіб, наділене складною правосуб'єктністю, позбавлене можливості діяти у формі єдиної юридичної особи, оскільки здобуваючи такий вигляд, воно втрачає свою правову ідентичність власне як об'єднання осіб. Адже будь-яка юридична особа є організаційно цілісним суб'єктом права, наділеним власною волею та завершеною по формі і змісту правосуб'єктністю. У складі юридичної особи не може діяти жодних інших організаційних утворень зі статусом особи, оскільки у протилежному випадку руйнується її, тобто юридичної особи, специфічна органічна цілісність як саме такого суб'єкта права.

У кожному правосуб'єктному об'єднанні осіб, як було відзначено вище, завжди існує певний організаційний центр, і найчастіше його функції виконує окремий суб'єкт права у статусі особи, що кореспондується із потребами у ефективному управлінні об'єднанням. Особа, уповноважена

на управління договором, актом чи законодавством, має можливість чинити на учасників об'єднання координаційний чи субординаційний вплив, а також здійснює представництво загалу своїх учасників у відносинах із третіми особами. Випадки, коли повноваження на управління та представництво спільних інтересів здійснюються усіма учасниками об'єднання, або ж декількома із них, не є характерними, однак передбачаються законодавством для деяких видів об'єднань осіб. Такий формат дозволяє ефективно суміщати у єдиній системі декілька персональних правосуб'єктностей із мінімальним тиском на їх автономію.

Моніторинг відповідних галузевих досліджень свідчить, зокрема, про те, що, зокрема, господарському законодавству України об'єднання осіб зі складною правосуб'єктністю відомі як:

1) колективні утворення на основі організаційно-господарських договорів (співтовариства у формі договору про спільну діяльність (глава 77 ЦК України), договору про спільну діяльність у рамках державно-приватного партнерства (ст. 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство»), засновницького договору (ч. 3 ст. 9 Закону України «Про акціонерні товариства»), договору про створення товариства (ст. 10 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю») тощо;

2) технологічні парки, утворені групою юридичних осіб (Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»), промислово-фінансові групи (яких у нашій країні є досить багато, однак вони діють без офіційної інституалізації, оскільки Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні» втратив чинність ще у 2010 р.). Такі утворення ґрунтуються на організаційно-господарських договорах, визначених відповідними законами, та хоча і не набувають статусу юридичної особи, однак проходять державну реєстрацію та вносяться до спеціальних державних реєстрів;

3) об'єднання підприємств (глава 12 ГК України), асоціації органів місцевого самоврядування (Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування»), об'єднання професійних учасників фондового ринку (Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»), Асоціація фермерів та приватних землевласників України (Закон України «Про фермерське господарство») та інші визначені окремими законами асоціації суб'єктів господарювання;

4) холдингові групи (їх правове становище визначає Закон України «Про холдингові компанії в Україні», ГК України та інші акти законодавства) тощо.

Представники доктрини адміністративного права останнім часом активізували дослідження правової суб'єктності, властивої суб'єктам цієї галузі права [7; 8; 9 та інші]. У контексті теми цієї публікації відзначимо, що, на нашу думку, наступним видом за рівнем складності є, якщо можна так сказати, «територіальна правосуб'єктність», властива населеним пунктам, тобто селу, селищу та місту, частинам населених пунктів (район у місті), а також іншим територіально-адміністративним одиницям – району, області, автономній республіці, тобто регіонам.

Складовими елементами «територіальної правосуб'єктності» є, по-перше, правосуб'єктність відповідних територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування, а по-друге – правосуб'єктність органів місцевого самоврядування (вторинних суб'єктів, обраних громадою чи створених від її імені). Таким чином, порівняно із правосуб'єктністю об'єднань осіб «територіальна правосуб'єктність» населених пунктів розосереджується серед значної групи взаємозалежних суб'єктів права, наділених публічними функціями, а спосіб її функціонування передбачає поєднання правосуб'єктності відповідної територіальної громади (яка за законодавством України не має статусу юридичної особи), з правосуб'єктністю її органів – юридичних осіб (місцева рада, її виконавчий комітет, районна та обласна ради) і фізичних осіб із посадовим статусом (сільський, селищний та міський голова, староста). Відповідно, принциповою відмінністю складної «територіальної правосуб'єктності» сіл, селищ, міст (з районним поділом чи без такого) від складної правосуб'єктності об'єднань осіб є те, що обсяг правоздатності, деліктоздатності та дієздатності перелічених вище адміністративно-територіальних одиниць сукупно належить: а) їх громадам (правосуб'єктним утворенням без статусу юридичної особи) та б) юридичним та фізичним особам, яким з метою її реалізації законом надається особливий публічний статус. Останні, діючи в якості органів територіальної громади, одночасно реалізують у своїй роботі інтегральну правосуб'єктність села, селища та міста (з районним поділом чи без такого) як складних, однак цілісних адміністративних утворень.

При цьому відповідна ієрархія вибудована за субординаційним принципом, а її вершиною чинне національне законодавство визначає не населений пункт, а його територіальну громаду: представ-

ницькі, виконавчі та інші органи місцевого самоврядування свої владні повноваження отримують саме від неї. У свою чергу, правосуб'єктність власне самої територіальної громади, не зважаючи на її фундаментальне значення, є неповною (оскільки громада позбавлена організаційної єдності, вона об'єктивно не має та не може мати завершеного статусу окремої юридичної особи, а тому і не здобуває повноти особової правосуб'єктності) і складною (її правосуб'єктність реалізує диференційована сукупність значної кількості автономних суб'єктів права – жителів села, селища чи міста). Останні об'єднані, хоча і не завжди міцно, спільними інтересами, що відображають соціальні, культурні, економічні та інші реалії їх сумісного проживання у межах населених пунктів чи регіонів, і тому вони інтегруються у громади як відносно цілісні правосуб'єктні утворення.

Позиціонуючи кінцевим носієм територіальної правосуб'єктності відповідні територіальні громади, законодавець безпідставно відсуває на «задній план» складний правосуб'єктний статус населених пунктів, а також регіонів. Проте звернемо увагу на те, що навіть у дефініції територіальної громади відзначено, що її утворюють жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [10, ст. 1]. Декларуючи самостійність населених пунктів, законодавець непрямо, але все ж визнає, тим самим, також і їх автономію як суб'єктів права, бачить їх утвореннями, які наділені складною правосуб'єктністю, підводить до розуміння необхідності підтримання гармонійної рівноваги у правосуб'єктних системах такого виду.

Однак ще більшою мірою складності наділена системна правосуб'єктність країни, яка у побутовій свідомості, у наукових дослідженнях та законодавстві постійно та, на наш погляд, помилково ототожнюється із правосуб'єктністю держави. Послідовне прочитання Основного Закону України неминуче приводить нас до висновку про те, що він, серед іншого, скерований на встановлення оптимального балансу правосуб'єктності держави Україна, з однієї сторони, та Українського народу, з іншої сторони, у цілісній системі більш високого рівня, а саме у інтегральній правосуб'єктності країни Україна, яка поєднує у собі і правосуб'єктність народу (тобто, відповідно до преамбули нашої Конституції, громадян України усіх національностей [11]), і правосуб'єктність унітарної держави, яка іменується Україною. Остання є владним органом суверенного самоврядування, реалізації та захисту інтересів Українського народу, постаючи, проте, самостійним суб'єктом права з власною складною внутрішньою диференціацією.

Звернемо увагу на те, що правосуб'єктність держави (поряд з тим, що вона функціонує реально та сприймається як атрибут суверенного, вольового та персоналізованого утворення, єдиного у своїй природі) у відносинах із іншими суб'єктами права реалізується її органами, кожен з яких, у свою чергу, також наділений публічною правовою суб'єктністю. Іншими словами, держава існує у формі диференційованої та ієрархічно упорядкованої цілісності. Її утворює організована сукупність владних інституцій (фізичних та юридичних осіб, наділених адміністративною та іншою компетенцією). У цьому контексті цілком слушною є думка С. Архіпова про те, що «правова держава може бути охарактеризована в якості складної системи корпорацій, зв'язаних між собою спільними принципами побудови та функціонування» [12, с. 466].

Також належить визнати, що основний обсяг правосуб'єктного потенціалу країни, особливо у аспекті дієздатності, зосереджується на державі, яка у спеціалізованих дослідженнях іноді іменується «суверенною правовою особою» [5, с. 122]. На нашу думку, «особою» такий суб'єкт права як держава може бути названий лише дуже умовно, однак суверенітет (та єдина, хоча й складна, правосуб'єктність) дійсно є її безумовними атрибутами.

Висновки. 1. Моніторинг та узагальнення здобутків галузевих доктрин надають нам фактологічне підтвердження того, що правова суб'єктність втілена у виявах, відмінних між собою за рівнем складності. Існування простіших та складніших видів правосуб'єктності, з однієї сторони, певним чином відбиває об'єктивну еволюцію цього правового явища, а з іншої – забезпечує одночасну участь відмінних між собою суб'єктів права у реальних правовідносинах, створює можливості для ефективного виконання такими суб'єктами функцій, покладених на них об'єктивним правом, а також дозволяє їм втілити свої власні інтереси.

2. Реальні форми правосуб'єктності, систематизовані у вигляді ієрархічної вертикалі за принципом «від простішого до складнішого», утворюють таку наглядну послідовність: проста правосуб'єктність фізичної особи, проста правосуб'єктність юридичної особи, складна правосуб'єктність об'єднання осіб, складна правосуб'єктність територіальних утворень – адміністративно-тери-

торіальних одиниць (села, селища, міста, району у місті, району, області) та інших, складна правосуб'єктність держави (унітарної, федеративної чи конфедеративної), складна правосуб'єктність країни (яку утворюють у сукупності правосуб'єктності народу та держави), складна правосуб'єктність об'єднання країн.

3. Для утворень, правосуб'єктність яких об'єктивно виходить за межі правосуб'єктності особи (наприклад, населених пунктів, регіонів, держави) використання складної форми її існування є практично єдиним варіантом досягнення ними статусу власне суб'єктів права та умовою для їх наступної ефективної участі у правовідносинах. Однак складна правосуб'єктність таких кінцевих суб'єктів права у законодавстві не є конкретно зафіксованою. Основна увага законодавця зосереджується переважно на чіткому визначенні меж правоздатності, дієздатності та деліктоздатності осіб, які функціонують в якості органів утворень, наділених складною правовою суб'єктністю.

4. Складна правосуб'єктність – це такий рід правосуб'єктності, який виявляє себе у вигляді субординованої та/чи скоординованої системи із декількох правосуб'єктностей, існування якої як певної цілісності є умовою збереження та/чи розвитку елементів, що її утворюють. З цієї причини інтереси утворення, яке виконує роль інституційного носія складної правосуб'єктності, завжди в деякій мірі домінують над персональними інтересами його учасників, оскільки мають для останніх істотне чи вирішальне значення.

Список використаних джерел

1. *Юркевич Ю. М.* Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України : автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03 / Юркевич Юрій Миколайович; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2017. – 34 с.
2. *Щербина В. С.* Суб'єкти господарського права : моногр. / В. С. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 264 с.
3. *Резнікова В. В.* Правове регулювання спільної господарської діяльності в Україні : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 280 с.
4. *Джабраїлов Р. Я.* Господарська правосуб'єктність міста : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Р. А. Джабраїлов; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2011. – 31 с.
5. *Тарасов О. В.* Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії : моногр. / О. В. Тарасов. – Х. : Право, 2014. – 512 с.
6. *Господарський кодекс України від 16.01.2003 р.* // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, №№ 19-20, №№ 21-22. – Ст.144.
7. *Ровинська К.* Правосуб'єктність територіальної громади: теоретико-правовий аспект / К. І. Ровинська // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». – 2013. – № 3. – С. 380-388.
8. *Мацелик Т. О.* Суб'єкти адміністративного права: поняття та система: [моногр.] / Тетяна Олександрівна Мацелик. – Ірпінь : Видавництво Національного університету державної податкової служби України, 2013. – 342 с.
9. *Фролов Ю.* Особливості адміністративно-правових відносин у сучасних умовах / Ю. М. Фролов // Порівняльно-аналітичне право. – 2018. – № 1. – С. 234-236.
10. *Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні.* – Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
11. *Конституція України від 28 червня 1996 р.* // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
12. *Архипов С. И.* Суб'єкт права: теоретическое исследование. — СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 469 с.

References

1. *Urkevych U. M.* (2017). Dohovirni formy obyednan fizychnykh ta urydychnykh osib u tsyvilnomu pravi Ukrainy: avtoref. dys. doctora uryd. nauk: NAN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho. Kyiv, 34.
2. *Sherbyna V. S.* (2008). Sybiekty hospodarskoho prava: monohrafiya. Kyiv : Urinkom Inter, 264.
3. *Ryznikova V. V.* (2007). Pravove rehulyuvannya hospodarskoyi diyalnosti v Ukraini: Navch. posibnyk. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 280.
4. *Dzhabrailov R. Ya.* (2011). Hospodarska pravosybiektnist mista: avtoref. dys. doctora uryd. nauk: NAN Ukrainy, In-t ekon. prav. doslidzh. Donetsk, 31.
5. *Tarasov O. V.* (2014). Sybiekt mizhnarodnogo prava: problemy sychasnoi teorii: monohrafiya. Kharkiv: Pravo, 512.
6. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 (2003).* Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 144. № 18, №№ 19-20, №№ 21-22.
7. *Rovynska K.* (2013). Pravosubiektnist terytorialnoi hromady: teoretyko-pravovyi aspect. Naukovyi visnyk Akademii munitsipalnogo upravlinnya: Seria «Upravlinnya», № 3, 380-388.

8. *Matselyk T. O.* (2013). Subiekty administratyvnoho prava: ponyattya ta systema. Irpin: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, 342.
9. *Frolov U.* (2018). Osoblyvosti administratyvno-pravovyh vidnosyn u suchasnyh umovah. Porivnalno-analitychne pravo, №1, 234-236.
10. *Zakon Ukrainy* «Pro mistseve samovryaduvannya v Ukrtraiini». (1997). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, № 24, St. 170.
11. *Konstytutsiya Ukrainy* vid 28.06.1996. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 141. № 30.
12. *Arhipov S. I.* (2004). Subiekt prava: teoreticheskoe issledovanie. SPb.: Izdatelstvo R. Aslanova «Uridicheskiy tsentr Press», 469.

Січевлюк В. А. Значення моніторингу здобутків галузевих доктрин для загальної теорії права (на прикладі досліджень правосуб'єктності)

У статті аргументується необхідність моніторингу здобутків галузевих доктрин з метою їх фундаментальної систематизації наукою загальної теорії держави і права. Зокрема, автор звертає увагу на те, що галузевими доктринами накопичено істотний масив знань, що стосуються так званої «складної правової суб'єктності». Систематизація напрацювань юридичної науки галузевого рівня дала автору змогу сформулювати низку понять, які дозволяють побачити правосуб'єктність у вигляді ієрархічної системи, щаблями якої постають різні за рівнем складності форми цього правового явища. Досконалим та одночасно базовим втіленням правової суб'єктності автор вважає правову суб'єктність особи. Саме особам сучасне законодавство гарантує максимально повну та завершену по формі і змісту правосуб'єктність. Складніші формати правосуб'єктності властиві об'єднанням фізичних осіб та/чи юридичних осіб (наприклад, договірним товариствам без статусу юридичної особи), територіальним громадам, містам та іншим територіальним одиницям, народу, державі, країні та об'єднанню країн. Також у статті розкривається зміст поняття «складна правова суб'єктність».

Ключові слова: правосуб'єктність, проста правосуб'єктність, складна правосуб'єктність, правоздатність, деліктоздатність, дієздатність

Sichevliuk V. A. The importance of monitoring the achievements of sectoral doctrines for the general theory of law (on an example of research of legal subjectivity)

The article argues for the need to monitor the achievements of sectoral doctrines with a view to their fundamental systematization by the science of the general theory of state and law. In particular, the author draws attention to the fact that branch doctrines have accumulated a significant array of knowledge concerning the so-called «complex legal subjectivity». After the systematization of results obtained by legal science at sectoral spheres the author has got the opportunity to formulate a number of notions that allow us to see the legal subjectivity as a hierarchical system, the stages of which are forms of this legal phenomenon, and the ones are different according to the level of their complexity.

The author considers that the legal subjectivity of a person (natural as well as legal) to be the perfect and at the same time the basic embodiment of legal subjectivity at all. The model of subjectivity, inherent a person, is holistic, complete and personalized. It's a fact that modern legislation guarantees to the persons the most complete form and content of legal subjectivity.

More complex formats of legal subjectivity are inherent in the association of natural persons and/or legal entities (contractual partnerships without legal entity status, technological parks founded by a group of legal entities, industrial-and-financial groups, associations of enterprises, holding groups and the like), territorial communities, cities and other territorial units, nations, states, countries and unions of countries. For example, the complex «territorial legal subjectivity» of the village, township or city covers (as the elements) the legal subjectivities of appropriate territorial community, on one hand, and on the other – the individual legal subjectivities of its bodies each of which has the status of a person (or an official, such as a village, town or city mayor, or a legal entity of public law, as a local council or its executive committee). A logical consequence of this situation is that the legislator focuses his main attention on clear definitions of boundaries of legal capacity, active capacity and delictual capacity for those subjects of law which act directly in legal relations, that is for those persons who are functioning as the authorized bodies of the territorial communities. A similar situation arises with regard to the Ukrainian people, whose legal subjectivity is realized by the state bodies.

Ukraine as a country combines in its integral legal subjectivity the legal subjectivity of the Ukrainian people and the legal subjectivity of a unitary state, which is called Ukraine. In turn, the state also exists in the form of hierarchically differentiated and ordered integrity, the structural elements of which are power institutions with the status of natural persons and legal entities, endowed with administrative and other competence, that is, their own legal subjectivity. It is characteristic that the bulk of the country's legal subjectivity's potential, especially in terms of active capacity, is focused on the state.

The article provides a definition of the notion of «complex legal subjectivity». This is the kind of legal subjectivity that manifests itself as a subordinated and/or coordinated system of several legal subjectivities, the integral existence of which is a condition for the preservation and/or development of the elements forming it.

Key words: legal subjectivity, simple legal subjectivity, complex legal subjectivity, legal capacity, delictual capacity, active capacity.

DOI: 10.33.66.3/2524-017X-2019-10-240-246